

Krzysztof Wojtyczek, *Prawa człowieka, w: Prawo francuskie, red. A. Machowska, K. Wojtyczek, t. 2, Zakamycze 2005, s. 25-76.*

W godnej uznania inicjatywie opracowania podręcznika prawa francuskiego ukazały się już dwa tomy zawierające omówienie podstawowych gałęzi tegoż systemu prawnego. W tomie drugim zainteresowanie znawców prawa wyznaniowego może wzbudzić obszerny artykuł K. Wojtyczka, *Prawa człowieka*, w którym autor omówił podstawy francuskiego prawa wyznaniowego. W części wstępnej, czyli uwagach ogólnych na temat kwestii terminologicznych, konstytucyjnej regulacji praw człowieka, podmiotów, ograniczeń i znaczenia prawa międzynarodowego i UE (s. 25-37), K. Wojtyczek przedstawił gwarancje praw człowieka w prawie francuskim. Organem stojącym na straży praw człowieka jest Rada Konstytucyjna, natomiast ustawodawstwo gwarantuje obywatelom prawo sądowego dochodzenia swoich praw i obrony przed naruszeniami. Skargi dotyczące funkcjonowania administracji publicznej w zakresie jej stosunków z podmiotami praw człowieka rozpatruje niezależny Mediator Republiki. Organem niezależnym, chroniącym i realizującym prawa dzieci zagwarantowane w ustawodawstwie i umowach międzynarodowych, jest Rzecznik Dzieci. Ponadto ustawodawca francuski przewidział działanie niezależnych organów administracji, którym powierzył zadania związane z realizacją określonych praw człowieka. Są to: Wyższa Rada do spraw Audio-wizualnych Środków Przekazu, Krajowa Komisja do spraw Informatyki i Wolności, Krajowa Komisja do spraw Kontroli Podśluchów z Przyczyn Bezpieczeństwa (s. 37-44).

Duży fragment swych wywodów autor poświęca wybranym prawom człowieka (s. 44-75), w tym wolności religijnej i innym prawom człowieka ściśle z nią związanym, co w szerokim rozumieniu jest także przedmiotem

zainteresowania prawa wyznaniowego. Najpierw omawia słynną w ustawodawstwie zasadę równości (*principe d'égalité*), która przez wielu jest mylona z tzw. bezwzględnym egalitaryzmem. Różni się ona znacznie od haseł wykluczających jakiekolwiek zróżnicowanie także w odniesieniu do wyznań w opcji indywidualnej czy zbiorowej na wielu płaszczyznach życia.

Wolność wypowiedzi, jako jedno z istotnych praw człowieka, i wolność prasy także nie są pozbawione różnego rodzaju ograniczeń (z uwagi na gwałtowność ataków, pornografię, naruszenie ludzkiej godności), wolność radiofonii i telewizji (Wyższa Rada do spraw Audiowizualnych Środków Przekazu, wydawanie zezwoleń, nadzór nad nadawcami, kompetencje personalne, ograniczenia dotyczące treści programów, prawo do odpowiedzi), wolność zgromadzeń (zebrania i manifestacje z zakazami przemówień sprzecznych z porządkiem publicznym i dobrymi obyczajami) to następne tematy tak sumiennie i rzeczowo omówione w prezentowanym artykule na s. 44-60.

Bardzo szeroko w artykule jest też omówiona wolność zrzeszania się według prawa francuskiego. Bardziej jednolicie niż w polskim systemie prawnym prawo francuskie reguluje status zrzeszeń, odmiennie traktuje pojęcie stowarzyszenia, sposób jego rejestracji poprzez zwykłe zawiadomienie podprefektury departamentu lub okręgu, wreszcie ich osobowość prawnocywilną i status stowarzyszeń użyteczności publicznej. W ramach wolności zrzeszania autor omawia także regulacje prawne w odniesieniu do partii politycznych, ich finansowania ze środków publicznych i źródeł prywatnych (s. 60-64).

Dla zainteresowanych wolnością religijną autor poświęcił ostatnie 10 stron swego artykułu. Omawia krótko uwarunkowania historyczne stosunków państwa i Kościoła katolickiego, by przejść do uregulowań konstytucyjnych przekonań religijnych. Tłumaczy, że przez „świeckość” należy rozumieć „neutralność” państwa wobec religii. Następnie omawia status prawny wspólnot religijnych w regulacji Alzacji i departamentu Moselle oraz restrykcyjne regulacje, obowiązujące na pozostałym terytorium republiki po 1904 r. Wspólnoty religijne mogą tworzyć stowarzyszenia na podstawie ustawy z 1901 r. lub stowarzyszenia w celu sprawowania kultu, podlegające nadzorowi państwa z prawem do ich rozwiązania włącznie. Omawia też prawo z 2001 r., odnoszące się do sekt, a następnie restrykcje odnośnie do majątku kościelnego i zakazu subwencjonowania wyznań. Ponadto wyjaśnia pojęcie kongregacji wyznaniowych i omawia formy państwowego nadzoru nad nimi. Sprawowanie kultu w teorii,

a często i w praktyce jest nadzorowane przez tzw. policję kultu. Godne zauważenia są przepisy restrykcyjne w sprawie świeckości oświaty publicznej, posunięte aż do zakazu noszenia symboli religijnych w szkołach publicznych. Mogą być jednak zakładane szkoły wyznaniowe i faktycznie funkcjonują, w większości katolickie. Na budynkach publicznych lub miejscach publicznych, z wyjątkiem budynków służących sprawowaniu kultu, cmentarzy, nagrobków oraz muzeów i wystaw, nie można umieszczać symboli religijnych. Podkreślić też należy pewną różnorodność rozwiązań prawnych i orzecznictwa w sprawach wolności religijnej.

Rozważania luźno związane z prawem wyznaniowym, a odnoszące się do prawa dostępu do dokumentów publicznych, kończą wywody autora na temat praw człowieka w prawie francuskim. Ta część podręcznika prawa francuskiego kończy się wykazem podstawowej literatury zarówno podręcznikowej (starej i nowej), jak i polskich opracowań tej tematyki.

Uwagi na temat rzeczonyj publikacji nie mają na celu jej recenzowania, ale mają charakter informacyjny. Jeśli można wydać jakieś sądy oceniające, to nie merytoryczne, ale formalne. Mamy tu do czynienia z jasnym i przejrzystym wykładem prawa francuskiego w kwestii praw człowieka, które każdego studenta, a także badacza prawa wyznaniowego winny zainteresować. Załączona literatura pozwoli pogłębić interesujące kwestie. Autorowi omawianego tekstu należy pogratulować kompetencji i postulować współpracę z innymi ośrodkami naukowymi, podejmującymi problematykę prawa wyznaniowego w Polsce.

Henryk Misztal

Chiesa cattolica ed Europa centro-orientale. Libertà religiosa e processo di democratizzazione, a cura di Antonio G. Chizzoniti, Vita e Pensiero, Milano 2004, ss. 724.

W wielu krajach europejskich podejmowane są pogłębione studia nad uregulowaniami dotyczącymi wolności religijnej w Europie Zachodniej, a ostatnio także nad historią „Kościoła milczącego” w okresie komunistycznym w Europie Środkowo-Wschodniej oraz procesem demokratyzacji